

Руденко Юлія Юріївна

Громадянська ідентичність та мультикультуралізм: в пошуках модерної моделі нації

УДК 323.13

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.6>

Руденко Юлія Юріївна
доктор політичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки
України
вул. Михайла Максимовича, 22, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0002-5292-5334

Аналізуються базові моделі формування нації: етнічна та політична, а, втім, східна і західна. Стверджується, що базовими елементами західної моделі є політико-юридична спільність та громадянська культура. Остання формується на основі громадянської ідентичності. Громадянська ідентичність визначається не простою приналежністю до певної держави, а належністю до громадянського суспільства та активною участю в формуванні державної влади.

Стверджується, що громадянська ідентичність та мультикультуралізм пов'язані феномени. Мультикультурна політика постала у західних демократіях під впливом поширення прав людини у 1960–1970 рр. та зникненням там державних форм етнічної, расової та релігійної дискримінації. Зазначається, що політика мультикультуралізму сформувалася у трьох формах: стосовно розширення прав корінних народів; стосовно наділення новими формами автономії і влади націй, які не мають власних держав, але прагнули більшої політичної представленості; стосовно іммігрантських спільнот. Втім, мультикультуралізм зазнав кризи через складнощі, пов'язані з інтеграцією іммігрантів в культурне середовище країн Західної Європи. Було зроблено висновок про необхідність трансформації мультикультуралізму у інтеркультуралізм, який передбачає не тільки співіснування різних етносів в одній країні, а їх співучасть у суспільному та державному житті на основі інтеграції. Що забезпечується спільною громадянською ідентичністю.

Щодо побудови модерної моделі громадянської нації в Україні, відстоюється позиція, що країна повинна мати свої зразки національної культури в різних галузях суспільного життя, мати свій «національний бренд», який би був, з одного боку, конкурентоспроможним та авторитетним серед інших культур та цивілізацій, з іншого боку, країна могла б органічно взаємодіяти з останніми, не втрачаючи власної національної ідентичності.

Зазначається, що в контексті внутрішньої конфігурації сучасна українська нація має бути побудована на основі інтеркультуралізму із збереженням етнокультурного ядру сенсоутворюючого етносу на основі гуманістичних цінностей та інтегративних практик.

Ключові слова: громадянська ідентичність, громадянська культура, мультикультурна політика, інтеркультурна політика, нація.

Вступ. Сучасна Україна знаходиться на шляху одночасно складному та «сенсожиттєвому» – шляху пошуку орієнтирів власної ідентичності, власної моделі модерної нації.

В самому загальному вигляді, можна говорити про дві основні, в певному сенсі, конкуруючі концепції нації – етнічну та політичну (Втім, для чистоти аналізу, залишимо за дужками психологічну, культурологічну та інші концепції, які суттєво не впливають на вектор нашого дослідження). Тож, так звана етнічна концепція нації сформувалася й досі є актуальною, зокрема, в Східній Європі та Азії. Визначальною рисою цієї концепції є акцентування уваги на спільності походження й рідної культури.

Отже, «за етнічною концепцією, нація – це передусім спільнота людей, об'єднаних походженням. З погляду історії вона становила виклик перевазі західної моделі й набула чимало нових важливих характеристик, більш відповідних зовсім іншим обставинам та шляхам розвитку незахідних спільнот. Цю незахідну модель можна назвати «етнічною» концепцією нації», – стверджують автори монографії «Громадянське суспільство і національна ідентичність» Є. Бистрицький, С. Пролєєв, О. Білий [2, с. 155].

Натомість «західна концепція проголошує, що індивід має належати до певної нації, але може вибрати до якої саме приєднатися, тоді як етнічна концепція не припускає такої широти поглядів, виходячи з того, що людина завжди неминуче й органічно залишатиметься членом спільноти, в якій народилася, якщо емігрує до іншої країни» [2, с. 155].

Основними компонентами стандартної західної моделі нації є історична територія, політико-юридична спільність, політико-юридична рівність членів, спільна громадянська культура та єдина ідеологія [9, с. 20].

Звісна річ, не все так однозначно у формуванні такої моделі і на цьому шляху з'являються певні об'єктивні складнощі. Тож дослідження процесів, що супроводжують формування окресленої моделі становить сьогодні особливу **актуальність**.

Мета та завдання. Тож, метою статті буде аналіз алгоритмів кристалізації громадянської ідентичності крізь призму політики мультикультуралізму. **Завданнями** – аналіз формування останньої в європейському та українському досвіді у контексті еволюції до модерної нації.

Стан наукової розробленості проблеми.

Артикулюючи до громадянської ідентичності, варто згадати праці таких мислителів епохи Просвітництва, як Т. Гоббса, Дж. Локка, Дж. Мілля, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, які заклали наукове підґрунтя цьому поняттю. Адже формування концепції громадянської ідентичності так або інакше пов'язано із виникненням довірливих теорій утворення держави та громадянського суспільства.

Системно розроблене поняття «громадянської ідентичності» серед сучасних західних дослідників запропонували: П. Альтер, Р. Брубейкер, С. Гантінгтон, Е. Гелнер, Е. Гідденс, Ю. Габермас, А. Етціоні, Дж. Кін, Е. Сміт, Ф. Фукуяма та інші. Окремі аспекти досліджуваних проблеми були висвітлені в працях Ж. Бодріяра, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, Ж. Лакана, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко.

Разом з тим, варто назвати українських вчених, що формували засадничі основи окресленої проблематики: Є. Бистрицький, Я. Грицак, А. Колодій, В. Кремень, М. Козловець, І. Курас, В. Лісовий, Л. Нагорна, Ю. Римаренко, С. Римаренко, М. Степико, В. Ткаченко, Л. Шкляр та інші.

Розглядають феномени «громадянської ідентичності» та «мультикультуралізму», як пов'язані між собою, західні вчені Х. Брунер, В. Клімичка, Р. Кук, Й. Пелед та інші.

Останні стверджують, щоб сьогодні створити в Європі інклюзивну модель нації і суспільства, об'єднану політико-юридичною спільністю та громадянською культурою, необхідна певна асиміляція мігрантів у відповідності до політико-юридичних критеріїв та національної культури тих європейських держав, до яких вони прибувають. Це не завжди просто виходить. Навіть у Німеччині, в якій переважає принцип мультикультурності, толерантності і політичної коректності, виникають складнощі з залученням певних категорій мігрантів до німецького соціуму. Чого вартував давній скандал, пов'язаний з виходом у світ в 2010 році книги німецького політика Тіло Сарацина «Німеччина, що самоліквідується. Як ми поставили свою країну на карту», де Т. Сарацин наводив соціологічні данні, які свідчили про делікатну проблему – низька народжуваність, присутня у німецьких сім'ях з високих рівнем освіти батьків, а приріст населення відбувається за рахунок груп населення з високою народжуваністю, а це, насамперед, групи іммігрантів, яким надається соціальна допомога на утримання дітей [6, с. 235]. І німецький політик застерігав – змінюється якісний склад населення у сенсі етнічної належності... Фактично, зменшується кількість носіїв німецької культури. І це є проблемою. Думки німецького соціуму та політикуму щодо наведених аспектів тоді розділилися, що підкреслює складність реалізації моделі національної ідентичності, яка б базувалася на її громадянській складовій.

Втім, В. Кімлічка пропонує вирізнити три види політики мультикультуралізму у тому вигляді, в якому вона постала у західних демократіях після того, як під впливом другої хвилі поширення прав людини у 1960–1970-х роках там зникали державні форми етнічної, расової та релігійної дискримінації. Проте етнічна, расова та релігійна ієрархії все ще лишалися і лишаються у багатьох суспільствах, незалежно від того, яким чином вони маніфестують себе – чи через економічну нерівність, чи через політичну недопредставленість, чи то через соціальну стигматизацію або культурну ігнорацію. Різні форми політики мультикультуралізму, власне, і були (і є) спрямованими на те, щоби допомогти подолати ці нерівності. Йдеться про принципове розширення прав корінних народів, як це було з майорі у Новій Зеландії, аборигенами Австралії, індіанцями в Америці, самі у Скандинавії чи народами полярного кола у Гренландії. Ця модель мала на меті визнання за корінними народами прав на самоуправління та на землю, святі місця, на мисливство й рибальство в їхніх лісах і водоймах, відновлення давніх угод з ними або укладення нових, визнання культурних прав, звичаєвого права тощо. Другий напрям політики мультикультуралізму – це наділення новими формами автономії і влади націй, які не мають власних держав, але прагнули більшої політичної представленості (як-от, баски і каталонці в Іспанії, вельсьці і шотландці у Сполученому Королівстві, фламандці й валлони у Бельгії, квебекці в Канаді та ін). Тут ідеться про федеративний або квазіфедеративний устрій, гарантоване представництво у парламенті, в уряді, верховних судах, міжнародних організаціях і широкі культурні й мовні права.

І, по-третє, це політика мультикультуралізму стосовно іммігрантських спільнот. Така політика мала б включати в себе (і подекуди дійсно включала) конституційне або законодавче утвердження мультикультуралізму на центральному, регіональному та муніципальному рівнях; у навчальних програмах; фінансування іммігрантських асоціацій, їхньої культурної діяльності, навчання рідною мовою, винятки з дрес-коду та надання інших, ніж у більшості, днів відпочинку, подвійне громадянство тощо [12, с. 100].

Важливою складовою мультикультурної політики з моменту її виникнення в Європі була мультикультурна освіта. Продемонструємо, зокрема, на прикладі Франції як еволюціонувала політика мультикультуралізму та її освітянська складова, оскільки саме на третьому етапі формування мультикультурної освіти і почали виникати серйозні суперечності. «Отже, у освіті тієї ж Франції тривалий період розвитку мультикультуралізму як ідеології виховання особистості відбувався у три етапи і склався під впливом соціальних умов, що стрімко змінювалися. А це, в свою чергу, обумов-

лювало зростання педагогічних потреб у освоєнні нових ідей і прогресивних освітніх стратегій. Основною характеристикою I етапу (50–60-ті рр. XX ст.) була демократизація і реформування середньої і вищої освіти з метою створення різних умов отримання якісної освіти для представників національних культурних і релігійних меншин. На II етапі (70 – половина 80-х рр. XX ст.) здійснювалося послідовне вжиття заходів, спрямованих на виховання особистості, готової жити у багатонаціональному соціумі і створення умов гуманного і культуро творчого навчання представників національних меншин, дітей іммігрантів. А вже III етап (середина 80–90-ті рр. XX ст.) пов'язаний з тенденцією повернення до політики асиміляції. Саме в цей період стали окреслюватися нездоланні протиріччя у вирішенні проблеми побудови змісту освіти: між державною ідеологією, націленою на виховання іммігрантів насамперед як громадян Франції, з одного боку, й цінностями релігійної культури країни походження африканських іммігрантів» [6, с. 226].

Тож, давайте розберемося, чи насправді політика мультикультуралізму зазнала повної кризи чи не все так просто...

Власне, претензії до політики мультикультуралізму стосувалися здебільшого останньої зазначеної вище моделі й проблем з інтеграцією хвиль іммігрантів з Північної Африки і Близького Сходу. Саме ці проблеми викликали серйозні сумніви щодо ефективності визнання колективних прав як механізму стабілізації етнонаціонально поділеного суспільства. Ребека Кук визначає цей тип стратегії як диференціацію, що радше увічнює дискримінацію і нерівність, а не ліквідує їх. Вона доводить, що такий підхід спрямований на інституалізацію відмінностей і пошук стабілізаційних механізмів через визнання примату ідентичностей різних груп. Етнокультурні вимоги рано чи пізно ведуть до політичних вимог; причому шлях від культурної автономії до вимог політичної незалежності, доводить вона, «короткий і слизький». А отже – важко знайти уряди, які б надали меншині права й інституційні гарантії для більш широкої автономії. Інша стратегія – це інтеграція, яка спрямована на стабілізацію розділених суспільств через забезпечення і подальше підтримання спільної основи ідентичності – через спільні цінності і символи. Оскільки спільна ідентичність виникає не з повітря, а є репрезентацією вже наявних ідентичностей, вона повинна конструюватися навколо таких цінностей і символів, які знаходять підтримку у всіх ідентичностях – будівельних блоках. Окремі культурні ідентичності співіснують, але не наділяються політичною владою. Таким чином, принаймні теоретично, різні культури інтегруються, але не асимілюються [11].

«Ліберальний мультикультуралізм стикається зі серйозними проблемами, коли йдеться про ставлення ліберальної демократії до нелі-

беральних меншин у своєму середовищі. Якщо групі культурні права з точки зору цих демократій виправдані тільки тому і тільки тією мірою, якою вони зміцнюють індивідуальну автономію, то групи, які перешкоджають автономії, не повинні отримувати такі права» [4, с. 60]. Йоав Пелед і Хосе Брунер, які розглядають цю проблему на прикладі ортодоксальних єврейських спільнот в Ізраїлі, убачають її розв'язку у т. зв. демократичному мультикультуралізмі, орієнтація якого стосовно культур меншин є радше партисипативною, ніж протекціоністською. Вона пов'язана не тільки з негативним завданням збереження, а й позитивною здатністю членів груп меншин брати продуктивну участь в економічному і культурному житті суспільства, а результатом такої участі має бути не асиміляція, а розвиток багатшої, плюралістичної культури, що охоплює суспільство в цілому. Якщо, до того ж, пристати на більш широке, позитивне розуміння свободи, яке підкреслює можливості, а не просто відсутність обмежень як її (свободи) основного стандарту, тоді стає можливим оцінити ступінь, в якому різні культурні практики підсилюють або пригнічують індивідуальну свободу, а отже, заслуговують на захист з боку ліберально-демократичної держави [13].

Фактично, йдеться про формування громадянської культури, де всі, принаймні етнічні групи, будуть співучасниками. Такий досвід може бути вельми корисний для сучасної України.

Характеризуючи реалії в сучасній Україні крізь призму тематики, що розглядається у статті, варто зазначити, що проблему можна розглядати у двох площинах. По-перше, в контексті міжкультурного діалогу з країнами західної цивілізації. По-друге, міжкультурної взаємодії етнічних, соціальних, регіональних груп українського суспільства на основі громадянської ідентичності і так званого «інтеркультуралізму», при якому групи не просто співіснують, але й активно взаємодіють та інтегруються в соціум. Адже науковці стверджують: «У політичному відношенні цивілізаційна ідентичність України повинна являти собою приклад утвердження і демократизму як принципу, і демократії як організаційної формули. При цьому необхідно домагатися всеохопності демократизму, який становитиме самодіяльність народу у всіх аспектах його буття, а не тільки у виборчих процедурах, які часто є механізмами утвердження панування еліт» [10, с. 76].

Отже, щодо першої площини...«Ендогенний характер цивілізаційного розвитку країни особливо важливий у парадигмі «діалогу культур». З одного боку, входження у більш розвинутий цивілізаційний простір неминуче тягне за собою орієнтацію на притаманні йому культурні зразки, намагання матрично пересадити їх на вітчизняний ґрунт (екзогенна парадигма)» [10, с. 72].

Втім, науковці Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України зазначають і таке: «Разом з тим, орієнтація на передові країни не повинна набувати форми поклоніння якійсь «месіанській цивілізації», яка має сприйматися як взірцева. Загалом, міжкультурний діалог має бути зосереджений на питанні про загальне обличчя майбутньої загальнолюдської цивілізації, яка зараз еволюціонує в умовах глобалізації. Питання в тому, який тренд має бути домінуючим – до культурної гомогенізації людства чи до винайдення формули співіснування культур, які, дедалі модернізуючись, надійно зберігають свої примордіальні основи і використовують їх для створення більш досконалих культурних зразків» [10, с. 72]. Все ж таки відстоюємо позицію, коли кожна країна повинна мати свої зразки національної культури в різних галузях суспільного життя, мати свій «національний бренд», який би був, з одного боку, конкурентоспроможним серед інших культур та цивілізацій, з іншого боку, міг би органічно взаємодіяти з ними.

Щодо другої площини... «Етнокультурна складова цивілізаційної ідентичності України, як можна передбачити, розвиватиметься у парадигмі глобалізації – поєднанні орієнтацій і на регіональну ідентичність, і на глобальний культурний процес. Україні не уникнули «етнічного парадоксу сучасності», який полягає в тому, що поряд з процесом культурної гомогенізації індустріалізованого середовища відбувається зміцнення етнічної самосвідомості, етнічної солідарності, відродження традиційних культурних і релігійних зразків. З другого боку, постмодерністська парадигма буття передбачає вивільнення людини від будь-яких форм залежності. Відповідно, етнічна належність переставатиме бути неунікненою даністю і слід готуватися до того, що вільна самоідентифікація людей буде вести до постійної зміни у розташуванні елементів етнокультурної мозаїки суспільства» [10, с. 77].

І ще: «Етнокультурний і етнополітичний аспекти української цивілізації визначатимуться в ендогенному плані характером поліетнічної нації громадян, а в екзогенному плані – етнічною структурою суспільства, як вона складатиметься за наслідками міграцій, викликаних глобалізаційними зсувами. Поєднання обох тенденцій можливе вирішенням ряду завдань, пов'язаних з мультикультурністю і лімітрофністю, що притаманні багатьом сучасним суспільствам, у т.ч. Україні» [10, с. 77].

На практичному рівні вдала спроба інтеграції багатоетнічного українського соціуму, але з яскраво вираженим національним ядром, була реалізована на рівні прийнятого Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [5].

В зазначеному Законі стверджується, що «метою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, є досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина [5].

В плані практичної реалізації Закону здійснені відповідні кроки, хоча, можливо, не всі з них реалізовані вповні.

Зокрема, 7 березня 2023 р. центральним органом виконавчої влади зі здійснення політики у окресленій сфері Кабінет Міністрів України визначив Міністерство молоді та спорту України, і хоча й вніс зміни до положення про це міністерство, однак окремого профільного департаменту у ньому створено не було [8].

18 квітня 2023 р. Кабінет Міністрів України за ініціативи Мінмолодьспорту затвердив Типове положення про координаційну раду з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування. Варто зазначити, що було створено низку таких рад, а також розпочату роботу з реалізації Закону [1].

А українські науковці стверджують, що для практичної реалізації «успішної» політики мультикультуралізму, Україні необхідно вирішити низку завдань:

По-перше, це продовження політики мультикультуралізму з одночасним усуненням негативних проявів мультикультурності. Було б завчасно піддаватися скепсису, розчаруванню політикою мультикультуралізму через ексцеси, спричинені складністю взаємної адаптації автохтонів і іммігрантів. Модернізованим мультикультуралізмом пропонується інтеграція – замість співіснування етнічних груп їхня взаємна культурна інтеграція, але про ефективність такої стратегії говорити поки що зарано.

По-друге, збереження етноядерного характеру української нації. Хоча проживання на території України автохтонного населення, іммігрантських груп і національних меншин дає можливість через культурний взаємообмін людей утверджувати в них цивілізаційний синкретизм, але культура і мова національної більшості повинні бути найбільш пізнаваною ознакою української ідентичності. Для успішного вирішення цього завдання українському суспільству необхідно відповісти на запитання, яким йому бути – плюралістичним, дискримінуючим, інкорпуючим чи домінуючим.

По-третє, цивілізаційна ідентичність України має розвиватися в бік утвердження гуманістичних засад, насамперед у піднесення якості життя у всіх аспектах. Ідеться не тільки про економічний

вимір або соціальні індикатори, а й про так зване «суб'єктивне благополуччя», тобто рівень задоволення особистістю своїм життям, роботою, відпочинком, а не тільки рівнем свого доходу та споживання [7].

Цивілізаційна ідентичність України залежатиме від того, яке місце в ній відводитиметься людині і якою мірою враховуватиметься багатогранність і складність людської особистості, її не лише матеріальні, а й духовні інтереси, її прагнення цікавої роботи, участі у передових проєктах, можливості долучатися до наукового знання, до високих технологій. Взагалі однією з перспектив загальнолюдської цивілізації зараз окреслюється реальний гуманізм як триєдність людського життя, людської гідності і ненасильства.

По-четверте, усунення небезпеки архаїзації життєвого укладу, яка може виникнути внаслідок ендегенного етнічного відродження в умовах лімітрофного розташування країни. Одна з таких небезпек – виникнення або посилення фобій щодо «іншого» з намаганням відчувуватися від нього як носія іншої системи цінностей.

Натомість участь України у діалозі цивілізацій (культур) вимагатиме від неї досягнення таких цивілізаційних ознак, які давали б їй можливість вважатися не лише рівноправним, а й авторитетним учасником діалогу. До таких ознак належить, зокрема, толерантність у найширшому застосуванні цього слова, але така толерантність, яка співвідноситься із загальнолюдськими моральними та етичними нормами, з гуманістичними принципами [3].

Висновки. Пристаємо на окреслені позиції і вважаємо їх дорожньою картою на шляху формування модерної моделі громадянської нації з наявністю справжнього міжкультурного діалогу як всередині України, так і з суб'єктами «діалогу цивілізацій». Тобто, модерна модель нації повинна будуватися на підвалинах «інтеркультуралізму» із взаємною повагою етносів та інших соціальних груп на основі інтегративних практик. Підґрунтям останніх повинна бути громадянська культура. Втім, важливо, щоб етнокультурне ядро сенсоутворюючої нації не повинно піддаватися руйнуванню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни: монографія / За ред. О.О. Рафальського, О.М. Майбороди. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 672 с.
2. Бистрицький Є., Пролєєв С., Білий О. Національна ідентичність та громадянське суспільство. Київ : Дух і літера. 2018. 464 с.
3. Білий О. Глобалізм як ідеологія і глобалізація як процес. *Філософська думка*. 2014. № 4. С. 24–37.
4. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний змін, виклики, пер-

спеки: монографія. Київ: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 424 с.

5. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (13.12.2022). <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення: 23.06.2024)

6.Кремень В., Ткаченко В. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки міждисциплінарного дослідження). Київ: Товариство «Знання» України. 2013. 415 с.

7.Населення України: демографічний вимір якості життя: монографія / За ред. О.М. Гладуна. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.Ф. Птухи НАН України, 2019. 389 с.

8.Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#n8> (дата звернення: 12.06.2024)

9.Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. з англ. П. Тарашука. Київ: Основи, 1994. 224 с.

10.Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози: аналітична доповідь / за ред. О.М. Майбороди. Київ: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.

11. Kook Rebecca Towards the Rehabilitation of 'Nation-Building' and the Reconstruction of Nations. Ethnic Challenges to the Modern Nation State. Edited by Shlomo Ben-Ami, Yoav Peled, and Alberto Spektorowski. Palgrave Macmillan, 2000. P. 43–59.

12. Kymlicka Will The rise and fall of multiculturalism? New debates on inclusion and accommodation in diverse society. *International Social Science Journal*. 2010. Vol. 61. P. 100–101.

13. Peled Yoav and Brunner José Culture is not Enough: a Democratic Critique of Liberal Multiculturalism. Ethnic Challenges to the Modern Nation State. Edited by Shlomo Ben-Ami, Yoav Peled and Alberto Spektorowski. Macmillan Press & St.Martin Press, 2000. P. 65–92.

REFERENCES:

1. Adaptivni zminy politychnoho polia Ukrainy v umovakh viiny [Adaptive changes in the political field of Ukraine in the conditions of war] (2023) / Za red. O.O. Rafalskoho, O.M. Maiborody. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 672 s. [in Ukrainian].
2. Bystrytskyi, Ye., Prolieiev, S., Bilyi, O. (2018) Natsionalna identychnist ta hromadianske suspilstvo [National identity and civil society] . Kyiv : Dukh i litera. 464 s. [in Ukrainian].
3. Bilyi O. (2014) Hlobalizm yak ideolohiia i hlobalizatsiia yak protses [Globalism as an ideology and globalization as a process]. *Filosofska dumka*. № 4. С. 24–37 [in Ukrainian].
4. Etnopolityka v Ukraini v umovakh suchasnykh suspilno-politychnykh zmin: realnyi zmin, vyklyky, perspekty [Ethnopolitics in Ukraine in the conditions of modern social and political changes: real changes, challenges, prospects] (2023). Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. 424 s. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» [The Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirm-

ing Ukrainian National and Civil Identity”] (13.12.2022). <https://ips.ligazakon.net> (data zvernennia: 23.06.2024) [in Ukrainian].

6. Kremen, V., Tkachenko, V. (2013) Ukraina: identychnist u dobu hlobalizatsii (nacherky mizhdystsyplinar-noho doslidzhennia) [Ukraine: identity in the age of globalization (outlines of an interdisciplinary study)]. Kyiv: Tovarystvo «Znannia» Ukrainy». 415 s. [in Ukrainian].

7. Naseleння Ukrainy: demografichniy vymir yakosti zhyttia [The population of Ukraine: the demographic dimension of the quality of life] (2019) / Za red. O.M. Hladuna. Kyiv: Instytut demografii ta sotsialnykh doslidzhenim. M.F. Ptukhy NAN Ukrainy. 389 s. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo molodi ta sportu Ukrainy [On the approval of the Regulation on the Ministry of Youth and Sports of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#n8> (data zvernennia: 12.06.2024) [in Ukrainian].

9. Smit, E. (1994) Natsionalna identychnist [National identity]. Kyiv: Osnovy. 224 s. [in Ukrainian].

10. Subiektivist Ukrainy v suchasnomu sviti: otsinky, stratehii, prohnozy: analitychna dopovid [Subjectivity of Ukraine in the modern world: assessments, strategies, forecasts: analytical report] (2020) / za red. O.M. Maiborody. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. 88 s. [in Ukrainian].

11. Kook Rebecca (2000) Towards the Rehabilitation of ‘Nation-Building’ and the Reconstruction of Nations. Ethnic Challenges to the Modern Nation State. Edited by Shlomo Ben-Ami, Yoav Peled, and Alberto Spektorowski. Palgrave Macmillan. P. 43–59 [in English].

12. Kymlicka Will (2010) The rise and fall of multiculturalism? New debates on inclusion and accommodation in diverse society. *International Social Science Journal*. Vol. 61. P. 100–101 [in English].

13. Peled Yoav and Brunner José (2000) Culture is not Enough: a Democratic Critique of Liberal Multiculturalism. Ethnic Challenges to the Modern Nation State. Edited by Shlomo Ben-Ami, Yoav Peled and Alberto Spektorowski. Macmillan Press & St. Martin Press. P. 65–92 [in English].

Civic identity and multiculturalism: in search of a modern model of the nation

Rudenko Yuliia Yuryivna

Doctor of Political Sciences,
Associate Professor,
Leading Researcher of the Scientific
and Organizational Center
National Academy of the Security Council
of Ukraine
Mykhailo Maksymovycha str., 22, Kyiv,
Ukraine
ORCID: 0000-0002-5292-5334

The basic models of nation formation are analyzed: ethnic and political, and, however, Eastern and Western. It is argued that the basic elements of the Western model are political and legal community and civil culture. The latter is formed on the basis of civic identity. Civic identity is defined not by simple belonging to a certain state, but by belonging to civil society and active participation in the formation of state power.

It is argued that civic identity and multiculturalism are related phenomena. Multicultural policy appeared in Western democracies under the influence of the spread of human rights in the 1960–1970s and the disappearance of state forms of ethnic, racial and religious discrimination there. It is noted that the policy of multiculturalism was formed in three forms: in relation to the expansion of the rights of indigenous peoples; regarding the granting of new forms of autonomy and power to nations that do not have their own states, but sought greater political representation; regarding immigrant communities. However, multiculturalism has experienced a crisis due to the difficulties associated with the integration of immigrants into the cultural environment of Western European countries. A conclusion was made about the need to transform multiculturalism into interculturalism, which involves not only the coexistence of different ethnic groups in one country, but their harmony in social and state life based on integration. What is provided by a common civic identity.

Regarding the construction of a modern model of a civil nation in Ukraine, the position is advocated that the country should have its own examples of national culture in various spheres of social life, have its own «national brand», which would be, on the one hand, competitive and authoritative among other cultures and civilizations, on the other hand, the country could organically interact with the latter without losing its own national identity.

It is noted that in the context of the internal configuration, the modern Ukrainian nation must be built on the basis of interculturalism with the preservation of the ethno-cultural core of the sense-forming ethnos based on humanistic values and integrative practices.

Key words: civic identity, civic culture, multicultural policy, intercultural policy, nation.